

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΕΙΡΑΙΑ

ΣΧΟΛΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΟΜΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ: ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΟ ΚΤΙΡΙΟ ΣΤΗΝ ΟΔΟ ΑΛΚΙΒΙΑΔΟΥ 233 ΣΤΟΝ ΠΕΙΡΑΙΑ ΜΕ
ΑΛΛΑΓΗ ΧΡΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΚ ΝΕΟΥ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΟΛΟΥ ΤΟΥ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΓΕΩΡΓΙΑΝΝΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

ΜΕΛΕΤΗΤΕΣ

ΣΤΡΑΒΟΔΗΜΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

ΣΤΡΑΒΟΔΗΜΟΣ ΣΩΤΗΡΙΟΣ

ΠΟΥΔΕΡΑΣ ΜΙΧΑΛΗΣ

ΠΕΙΡΑΙΑΣ 2005

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
II. Η ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΠΑΓΚΟΣΜΙΩΣ.....	6
III. Η ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	18
IV. ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΗ ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΩΝ ΚΤΙΡΙΩΝ – ΤΡΟΠΟΙ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ.....	24
V. ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΟΥΣΑΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΥΠΟ ΜΕΛΕΤΗ ΚΤΙΡΙΟΥ...	35
VI. ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	41

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Νεοκλασικισμός. Ο όρος υποδηλώνει κυρίως την τάση στροφής προς τις κλασικές μορφές στην αρχιτεκτονική και στις εικαστικές τέχνες, που αρχίζει να γίνεται αισθητή από τα μέσα του 18. αι. και κυριαρχεί από το 1780 περίπου ως τα μέσα του 19. αι. Αντιστοιχεί σε μια νέα στάση προς το παρελθόν και στην αναζήτηση καθιερωμένων αισθητικών αξιών απέναντι σε μια αντιφατική πραγματικότητα και στα καλλιτεχνικά ρεύματα που επιζητούν μια άμεση αντιστοιχία μεαυτην.

Από αυτήν την άποψη, ο νεοκλασικισμός στην Ευρώπη αντιπροσωπεύει μια αντίδραση εναντίον των υπερβολών της τελευταίας φάσης του μπαρόκ και συμπίπτει με μια νέα φιλοσοφική αντίληψη. Ενώ το

μπαρόκ ήταν το στίλ του απολυταρχισμού, ο νεοκλασικισμός θεωρείται ότι αντιστοιχεί στο Διαφωτισμό, συνιστώντας μίαν απόπειρα αναδημιουργίας ρυθμού με την υιοθέτηση κλασικών μορφών. Από αυτήν την πλευρά, αποτελεί ένα ρομαντικό κίνημα και παρουσιάζει αρκετά κοινά στοιχεία με το νεορομαντισμό, αν και επιφανειακά αντίθετο προς αυτόν, κυρίως, όμως, στα αισθητικά του χαρακτηριστικά. Η εμφάνιση του νεοκλασικισμού συνδέεται και συμπίπτει μ' ένα νέο και αυξημένο επιστημονικό ενδιαφέρον για την κλασική αρχαιότητα, που άσκησε βαθιά διαμορφωτική επίδραση σε όλα τα στάδια ανάπτυξης.

Η ανακάλυψη και οι αρχαιολογικές έρευνες κλασικών τοποθεσιών στην Ιταλία (Ηράκλεια και Πομπηία), την Ελλάδα και τη Μ. Ασία έπαιξαν αποφασιστικό ρόλο στην εμφάνιση του νεοκλασικισμού, ενώ βαθιά υπήρξε, εξάλλου, η επίδραση του Βίνκελμαν που οι απόψεις του δέσποσαν επί χρόνια στην αρχαιολογία και στις αισθητικές αντιλήψεις σχετικά με την κλασική τέχνη. Αποτέλεσμα, κατά μεγάλο μέρος, του ενδιαφέροντος για τον αρχαίο κόσμο και κυρίως για την Ελλάδα, ο νεοκλασικισμός ήταν ένα αισθητικό ρεύμα που επρόκειτο να εξαντληθεί μέσα σε ορισμένα όρια απομίμησης των κλασικών προτύπων, σε ορισμένες περιπτώσεις δε κατέληξε σε σχηματικότητα και σε σχολαστική εφαρμογή τύπων και αφηρημένων αρχών και κανόνων του ωραίου. Ήταν περισσότερο ένα παροδικό φαινόμενο, γιατί η αναστήλωση των κλασικών προτύπων ήταν αδύνατη μέσα σε ένα ριζικά διαφορετικό κόσμο από τον αρχαίο, με αποτέλεσμα να τείνει σ' έναν

<<αισθητισμό>>. Και σε αυτό το σημείο ο νεοκλασικισμός διακρίνεται από τα προηγούμενα ρεύματα και ιδιαίτερα από το κίνημα της Αναγέννησης, που, στα πλαίσια μιας ευρύτερης αντίληψης, απομάκρυνε την αρχιτεκτονική και τη γλυπτική από την απλή μίμηση και αφομοίωσε τα κλασικά πρότυπα μέσα σ' ένα ρωμαλέο σύγχρονο ρυθμό. Φυσικά οι μεγάλοι καλλιτέχνες της νεοκλασικής περιόδου ξεπέρασαν τα στενά περιοριστικά πλαίσια.

Ο νεοκλασικισμός, όπως αναφέρθηκε, συνδέεται στενά με την εμφάνιση και ανάπτυξη της αρχαιολογικής επιστήμης. Ο ρόλος της κλασικής αρχαιολογίας στη διαμόρφωσή του υπήρξε σημαντικός. Το ενδιαφέρον για τις ρωμαϊκές και ελληνικές αρχαιότητες εκδηλώνεται πιο έντονο από τις πρώτες δεκαετίες του 18 αι..

Το 1719 άρχισε να δημοσιεύεται από το δεκάτομο έργο <<Antiquite expliquée>> του Bernard de Montfaucon. Το 1738 άρχισαν οι ανασκαφές στην Ηράκλεια και το 1748 στην Πομπηία, που είχαν ανακαλυφθεί στη δεύτερη δεκαετία, ενώ το 1752 άρχισε να δημοσιεύεται η <<Recueil d'antiquites>> του αρχαιολόγου Comte de Caylus. Ακολουθεί μια σειρά από παρόμοια έργα:<< Della magnificenza ed architectura de Romani>> (1764), <<Parere su l'architectura>> (1764). κ.α. Ταυτόχρονα, εκδηλώθηκε ζωηρό ενδιαφέρον για τις ελληνικές αρχαιότητες, συνοδευόμενο από πίστη στην υπεροχή της Ελλάδας απέναντι στη Ρώμη. Σε αυτήν περίπου την περίοδο συγκεντρώνεται το ενδιαφέρον στα ερείπια του Paestum (6.αι.π.Χ.) στην Ν.Ιταλία, που οι ελληνικοί του ναοί (ναός του Ποσειδώνα) λογαριάζονται ανάμεσα στα κυριότερα παραδείγματα δωρικού ρυθμού. Η πρώτη περιγραφή έγινε από τον Ιταλό καλλιτέχνη Domenico Antonini. Το 1758 δημοσιεύτηκε το <<Rurnes des plus beaux monuments de la Grece>> του Julien David Le Roy, που ήταν και η πρώτη λεπτομερειακή εικονογράφιση των ελληνικών μνημείων. Ακολούθησαν οι <<Αρχαιότητες της Αθήνας>> σε τρεις τόμους (1762-1794) των Άγγλων Τζέιμς Στιούαρτ και Ν. Ρέβετ.

Η Ρώμη είχε γίνει το κέντρο του διεθνούς νεοκλασικισμού στη διάρκεια του δεύτερου μισού του 18. αι. Μεταξύ 1740 και 1780 την επισκέφτηκαν οι:Piranesi, Mengs,Adam, David, Canova, Βίνκελμαν

κ.ά., που έπαιξαν σημαντικό ρόλο στο κίνημα. Ωστόσο, αν και κοιτίδα της ιταλικής αρχαιότητας, ο νεοκλασικισμός διαδόθηκε περισσότερο στη Αγγλία, τη Γαλλία και τη Γερμανία κι εκεί υπήρξαν και οι κύριοι εκπρόσωποί του. Το κέντρο της δραστηριότητας ήταν η Γαλλική Ακαδημία. Οι βραβευμένοι με το γαλλικό <<Γκραν Πιο ντε Ρομ>> καλλιτέχνες πήγαιναν με τριετή υποτροφία στη ιταλική πρωτεύουσα για να μελετήσουν τις ελληνικές και ρωμαϊκές αρχαιότητες.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΕΙ ΠΕΙΡΑΙΑ

II. Η ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΠΑΓΚΟΣΜΙΩΣ

Η νεοκλασική αρχιτεκτονική, αν και οι αρχιτεκτονικές μορφές της αρχαιότητας αποτελούσαν από την εποχή ακόμα της Αναγέννησης τη βάση της ευρωπαϊκής αρχιτεκτονικής, αποτελεί την πρώτη απόπειρα στην ιστορία της τέχνης να παρουσιαστούν σύγχρονα οικοδομήματα με μορφή προσδιορισμένη από τα αποτελέσματα των αρχαιολογικών ερευνών. Στην τάση του μπαρόκ για εντυπωσιασμό η νεοκλασική αρχιτεκτονική αντιπαρατάσσει τον ορθολογισμό, που θεωρείται το χαρακτηριστικό της ελληνικής αρχιτεκτονικής, και την αναζήτηση σωστών αναλογιών

Η Αγγλική νεοκλασική αρχιτεκτονική κάνει την εμφάνισή της στα μέσα του 18. αι. και σημαδεύεται από δυο γεγονότα: την κατασκευή ενός ελληνικού δωρικού ναού από τον Τζ. Στιούαρτ και το έργο του Σκότου αρχιτέκτονα Ρόμπερτ Άνταμ (1728-1798), που μαζί με τον αδερφό του και συνεργάτη του Ιάκωβο διαμόρφωσαν την τεχνοτροπία που φέρει το όνομά τους. Βασικό

στοιχείο στο στίλ του Άνταμ ήταν η έννοια της ελευθερίας.

Αφομοιώνοντας μια ποικιλία από επιδράσεις, που εκτείνονται από τον παλλαντιανισμό (το στίλ του Ιταλού αρχιτέκτονα της Αναγέννησης Αντρέα Παλλάντιο, 1508-1580), τα διακοσμητικά στοιχεία και το πνεύμα της Γαλλίας ως τα κλασικά πρότυπα της Ιταλίας, της Ελλάδας και της Μ. Ασίας, ανασυνδύασε και αναδημιούργησε τα στοιχεία της αρχιτεκτονικής κατά τρόπο που ήταν εντελώς νέος και εξ ολοκλήρου νεοκλασικός. Οι εργασίες του συνίστανται κυρίως στην αναμόρφωση κατοικιών. Η χρήση αρχαίων μορφών με νέο περιεχόμενο είναι ένα επαναλαμβανόμενο χαρακτηριστικό της νεοκλασικής αρχιτεκτονικής. Το αρχιτεκτονικό σχέδιο του Άνταμ βασιζόταν σε μια ποικιλία από αντίθετα σχήματα των διάφορων χώρων, που το καθένα τους ήταν γεωμετρικό μέσα σ' ένα γενικό γεωμετρικό πλάνο. Δημιούργησε έτσι μια αίσθηση κίνησης και ποικιλίας.

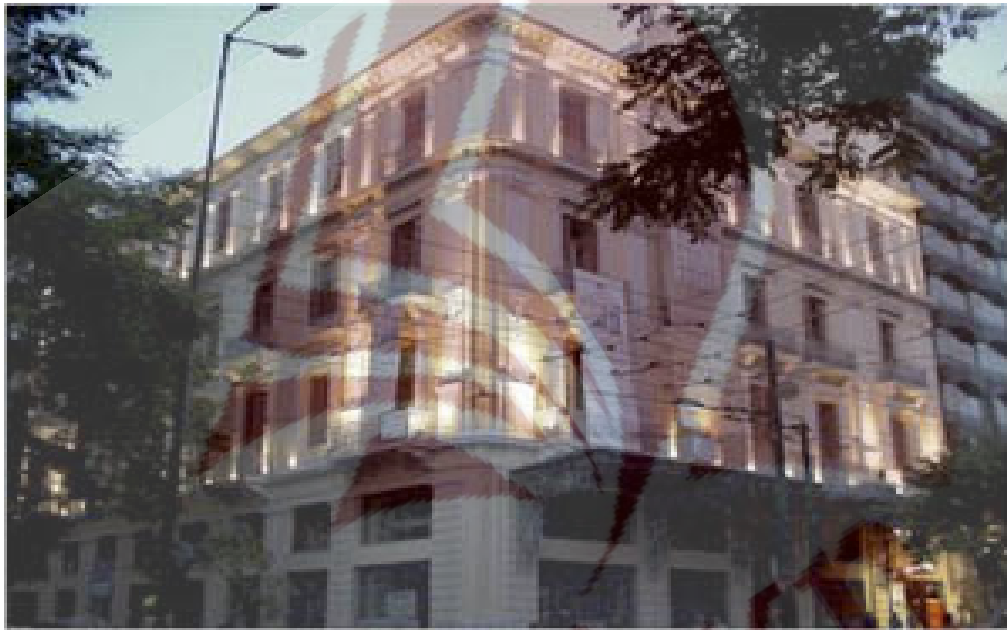
Το παιχνίδι αυτό μορφών και χώρων ήταν το χαρακτηριστικό του νεοκλασικού σχεδίου, ιδιαίτερα στη Γαλλία. Μετά τον Άνταμ παρουσιάστηκαν νέες τάσεις. Από τους κυριότερους αρχιτέκτονες της επόμενης γενεάς ήταν ο Dance ο νεώτερος, ο Henry Holland και ο Ουάιατ. Η Newgate Prison του Dance στο Λονδίνο (1769), που κατεδαφίστηκε το 1902, ήταν από τα πιο πρωτότυπα αγγλικά κτίρια, ένα καταπληκτικό παράδειγμα νεοκλασικισμού. Κατά το 1800 όλη σχεδόν η αγγλική αρχιτεκτονική αντανakλούσε το νεοκλασικό πνεύμα. Ο μαθητής του Dance του νεωτέρου, ο Τζον Σόουν, αρχιτέκτονας της Bank of England, ανέπτυξε ένα προσωπικό και πρωτότυπο στίλ που το χαρακτήριζε η απογύμνωση των κλασικών στοιχείων. Μετά το 1800 το

ενδιαφέρον για την αναβίωση των ελληνικών μορφών εντάθηκε και μια σειρά από κτίρια κατασκευάστηκαν βασισμένα είτε εντελώς είτε μερικά στα ελληνικά πρότυπα.

Από τα πρώτα ήταν το Downing College (Καίμπριτζ, 1806-1811) του Γουίλιαμ Ουίλκινς, με λεπτομερειακά στοιχεία πιστά αντιγραμμένα από το Ερεχθείο. Στην ίδια περίοδο κατασκευάστηκαν το Covent Garden Theatre (1809) από το Smirke, το πρώτο ελληνικό δωρικό οικοδόμημα το Grange Park, αγροτική έπαυλη (1809) από τον Ουίλκινς, η St. Pancras Church (1819-1822) από τους William και Henry W. Inwood με στοά και πρόναο με Καρυάτιδες, όπως στο Ερεχθείο, και αργότερα το Ionic British Museum (1824-1847) από το Smirke. Στη Σκοτία, ιδιαίτερα στο Εδιμβούργο, είναι επίμονη η τάση για την ελληνική αναβίωση. Η Royal High School του Τόμας Χάμιλτον, όπως και το Royal Institution του W. Playfair παρουσιάζουν έκδηλη την ελληνική επίδραση. Η Caledonic Road Free Church (1856-1857) είναι από τα ωραιότερα μνημεία της νεοκλασικής αρχιτεκτονικής στη Σκοτία. Και στην Ιρλανδία, επίσης, εμφανίζεται, στο δεύτερο μισό του 18. αι., ο νεοκλασικισμός. Στο Δουβλίνο έχουμε τις Fourts Courts (1736-1976) του Τζέιμς Γκάντον και το Custom House (1781-1791) του Γουίλλιαμ Τσάμπερς.

Η Γαλλική νεοκλασική αρχιτεκτονική εμφανίζεται ως αντίδραση, στα μέσα του 18. αι., στο ρυθμό του ροκοκό. Το <<Essai sur l'architecture>> του Laugier, όπου διατυπώνεται μια διαφορετική γραμμή από το ροκοκό, αποτέλεσε τη θεωρητική βάση του νεοκλασικισμού στη Γαλλία και στην άλλη Ευρώπη. Σημαντικό ρήγμα στην παράδοση του μπαρόκ σημειώνει

το σχέδιο μιας νέας πρόσοψης στην εκκλησία του Αγίου Σουλπίκιου στο Παρίσι, το 1733, από τον << Giovanni N. Servandoni >>. Από τους κύριους εκπρόσωπους της γαλλικής νεοκλασικής αρχιτεκτονικής ήταν ο Ζακ Ζερμαίν Σουφλό, ο πρώτος

Γάλλος αρχιτέκτονας που μελέτησε τα ελληνικά ερείπια στο Paestum. Από τα σημαντικότερα έργα του είναι η εκκλησία της Αγίας Γενεβιέβης στο Παρίσι (1757-1790) (σήμερα << Πάνθεο >>), που συνδυάζει τη νέα τάση για το αρχαίο μεγαλείο και την απλότητα με τον ορθολογισμό στην κατασκευή της, χωρίς, ωστόσο, να είναι αρχαία στο χαρακτήρα της.

Μια άλλη παρισινή εκκλησία των ίδιων χρόνων, ο Άγιος Φίλιππος (1768-1784), είναι εμπνευσμένη στο σχέδιο της από τις πρώτες χριστιανικές βασιλικές και έχει ιωνική κιονοστοιχία. Το εξωτερικό της είναι πρότυπο απλότητας με ρωμαϊκό δωρικό πρόναο. Πολύ σημαντικός και με εξαιρετική πρωτοτυπία αρχιτέκτονας είναι ο Etienne Louis Boullée. Έργο του είναι το

Δημαρχείο της Monville (1770). Το σχέδιό του είναι για κενοτάφιο του Νεύτωνα χαρακτηρίζεται από την αναζήτηση μιας καθαρής γεωμετρικής μορφής και απλότητας. Άλλοι νεοκλασικοί αρχιτέκτονες της προεπαναστατικής περιόδου: ο Marie-Joseph Peyre, ο Charles de Wailly, ο αρχιτέκτονας, μαζί με τον Peyrer, Paris Odeon, ο Jaques Gondoin, ο αρχιτέκτονας της ιατρικής σχολής (1769-1776), ο Jacque-Denis Antoine, ο Vctor Louis, ο αρχιτέκτονας του θεάτρου στο Bordeaux(1772-1780). Ο πιο τολμηρός ανακαινιστής στη νεοκλασική αρχιτεκτονική ήταν ο Κλοντ Ν. Λεντού, ο οποίος σχεδίασε πολλά κτίρια, μεταξύ 1765 και 1780, όπου επιχειρεί να συμφιλιώσει τα παραδοσιακά στοιχεία του γαλλικού κλασικισμού με τη νέα τάση για τα αρχαία πρότυπα.

Στα οικοδομήματα αυτά περιλαμβάνονται: Ο Πύργος της Benouville, Calvados (1768-1775), το Δημαρχείο του Montmorency, Παρίσι (1770-1772), με ιωνικό και τα δυο οικοδομήματα περιστύλιο, το θέατρο της Μπεζανσόν, με κίονες χωρίς βάση σε ρυθμούς του Paestum (1775-1781) κ.ά.

Η Ιταλία υπήρξε το κέντρο από το οποίο εκπορεύτηκε ο νεοκλασικισμός, περισσότερο όμως με την έννοια ότι τα αρχαία στη Ρώμη και στο ιταλικό υπέδαφος ενέπνευσαν τους καλλιτέχνες και τους αρχιτέκτονες. Σημαντική επίδραση στη διαμόρφωση του νεοκλασικισμού στην Ιταλία άσκησε ο χαράκτης και αρχιτέκτονας Τζιαμπατίστα Πιρανέζι (1170-1778) με τις χαλκογραφίες του (2.000 περίπου) των ρωμαϊκών ερειπίων και το αρχιτεκτονικό του έργο. Έργο του είναι η πρόσοψη της εκκλησίας της Santa Maria του Priorato (1765). Από τις αρχές του 18. αι. παρουσιάζεται μια γόνιμη αναβίωση του παλλαντιανισμού, ο οποίος ήταν ένα; Σημαντικό στοιχείο στα ιταλικά νεοκλασικά αρχιτεκτονικά έργα. Ένα από τα σημαντικά επιτεύγματα στον πολεοδομικό τομέα σε αυτήν την περίοδο ήταν η πλατεία του Λαού στη Ρώμη (1813-1850), έργο του Giuseppe Valadier.

Η Ισπανική και πορτογαλική αρχιτεκτονική. Από τους κυριότερους νεοκλασικούς αρχιτέκτονες ήταν ο Χουάν Βιλανουέβα, με μια τεχνοτροπία παρόμοια μ' εκείνη των συγχρόνων του Γάλλων και Άγγλων αρχιτεκτόνων. Έργα του είναι η Casita de Arriba (1773) και η Casita del Principe στο Ελ Πράδο. Το μεγαλύτερό του έργο είναι το Πράδο (Μαδρίτη, 1785-1787). Στην Ποτρογαλία, νεοκλασικά έργα είναι το Ajuda Palace στη Λισσαβόνα, που η ανέγερσή του άρχισε το 1802, του Ιταλού, αρχιτέκτονα Manuel Fabri και το νοσοκομείο του Santo Antonio στο Oporto με δωρικό περιστύλιο, του Άγγλου αρχιτέκτονα John Carr.

Η Γερμανική νεοκλασική αρχιτεκτονική αναπτύχθηκε στο τέλος του 18. αι. και στις δυο πρώτες δεκαετίες του 19. αι. Το σημαντικότερο μνημείο στην πρώτη της περίοδο είναι η Πύλη του Βραδεμβούργου στο Βερολίνο (1789-1793) του Carl Gotthard Langhans, η πρώτη από τις σε δωρικό ρυθμό πύλες στην Ευρώπη. Αλλά στο απόγειό της η γερμανική αρχιτεκτονική φτάνει ιδιαίτερα με τους διάσημους αρχιτέκτονες Friedrich Gilly, Leo Von Klenze και Karl Fr. Schinkel. Ο Fr. Gilly, αν και πέθανε νέος (29 χρονών), άφησε ορισμένα σημαντικά σχέδια που δικαιολογούν την κεντρική θέση που κατέχει στο γερμανικό νεοκλασικισμό.

Το σχέδιό του για μνημείο του Φρειδερίκου του Μεγάλου (1797) αποτελείται από έναν ελληνικό δωρικό ναό σε γεωμετρικό υπόβαθρο. Το οικοδόμημα, τοποθετημένο σ'

έναν ευρύ ανοιχτό χώρο, περιβάλλεται από οβελίσκους. Σημαντικό είναι επίσης το σχέδιό του για ένα πρωσικό εθνικό θέατρο (1800). Ο Λ. Κλέντσε (1784-1804), έκτισε τη Γλυπτοθήκη του Μονάχου (1816-1830), με περιστύλιο και άσπρους τοίχους, και τον Walhalla (1830-1847), έναν ελληνικό ναό πάνω σε λόφο κοντά στο Ρέγκενσμπουργκ. Ο Κ.Σίνκελ υπήρξε ίσως ο σημαντικότερος από τους αρχιτέκτονες και το 1815 είχε διορισθεί κρατικός αρχιτέκτονας από το Φρειδερίκο-Γουλιέλμο Γ'. Από τα πιο σημαντικά νεοκλασικά του έργα είναι το Schauspre-Ihaus στο Βερολίνο (1819-1821) και το Altes Museum, στο Βερολίνο επίσης (1823-1828), με ιωνική κιονοστοιχία. Οι Κλέντσε και Σίνκελ συνέβαλαν στην ανοικοδόμηση της Αθήνας.

Στη Πολωνία, η νεοκλασική αρχιτεκτονική πιο περιορισμένη. Στη Βαρσοβία, έχουμε το νεοκλασικό Prymasowski Palace (1784), σχεδιασμένο από τον Ephraim Shroger, και την Ευαγγελική Εκκλησία (1775-1781), που έκτισε ο Gottfried Zug.

Στη Ρωσία, η ανάπτυξη της νεοκλασικής αρχιτεκτονικής-που κι εδώ παρουσιάζεται ως αντίδραση στις υπερβολές του ροκοκό- οφείλεται κυρίως στην Αικατερίνη Β΄. Η Πετρούπολη ιδιαίτερα μετατράπηκε σε μουσείο νεοκλασικών οικοδομημάτων. Σημαντικός ήταν ο ρόλος ξένων αρχιτεκτόνων. Ο Σκότος Charles Cameron εισήγαγε τον ελληνικό δωρικό κίονα στο Ναό Φιλίας στο Παβλόφσκ (1780). Εκτεταμένο είναι το αρχιτεκτονικό του έργο στο Τσάρσκοε Σέλο σε στιλ επηρεασμένο από το Ρόμπερτ Άνταμ. Ο Ιταλός αρχιτέκτονας Giacomo Quarenghi έχτισε ανάκτορο για την Αικατερίνη στο Πέτερχοφ (1781-1789). Αλλά και άλλοι Ιταλοί συνέβαλαν στην ανάπτυξη του νεοκλασικισμού στη Ρωσία. Από τους Ρώσους αρχιτέκτονες οι κυριότεροι ήταν ο Bazhenov και ο Starov. Ο πρώτος έκανε τα σχέδια του νέου ναυστάθμου στην Πετρούπολη (1765) και τα σχέδια για το Kmenhi Ostrov Palace (1765-1775). Ο δεύτερος σχεδίασε μια πριγκιπική έπαυλη στο Νικόλσκοε (1774-1776), το νέο καθεδρικό ναό της Αγίας Τριάδας στην Πετρούπολη (1776) και το ανάκτορο της Ταυρίδας (1783-1788). Δύο άλλοι Ρώσοι αρχιτέκτονες, ο Αντρέι Νικηφόροβιτς Βορονίκιν και ο Α. Ντ. Ζαχάροβ, έκτισαν ο

πρώτος τον καθεδρικό ναό του Καζάν (1801-1811) και ο δεύτερος το ναυαρχείο (1806-1815) στην Πετρούπολη.

Στις Σκανδιναβικές χώρες, ένας από τους κυριότερους αρχιτέκτονες ήταν ο Δανός Christian Frederic Hansen, που εργάστηκε, επίσης στην Ελλάδα και την Αυστρία. Έργα του είναι το Δικαστικό Μέγαρο στην Κοπεγχάγη (1805-1815) και το Vor Frue Kirke (Εκκλησία της Παναγίας), που σχεδιάστηκε το 1808-1810 και κτίστηκε το 1811-1829, στην Κοπεγχάγη επίσης. Ο Michael Gottfried Bindesdall, μαθητής του Hansen, ήταν ο αρχιτέκτονας του νεοκλασικού μουσείου Thorvaldsen στην Κοπεγχάγη (1839-1848). Στη Σουηδία, νεοκλασικό είναι το Ινστιτούτο Βοτανικής στην Ουψάλα (1791-1807), με ελληνικό δωρικό περιστύλιο, σχεδιασμένο από το Γάλλο Jean-Louis Desprez.

Στις ΗΠΑ, η νεοκλασική αρχιτεκτονική αναπτύχθηκε κυρίως κατά το 19.αι. και παραδείγματά της υπάρχουν σχεδόν σε κάθε αμερικανική πόλη. Η τάση για την υιοθέτηση ρωμαϊκών και ελληνικών αρχιτεκτονικών προτύπων ήταν έντονη. Το 1785, ο Τόμας Τζέφερσον έκτισε το Καπιτώλιο της Βιρτζίνια με σχέδιο του Γάλλου αρχιτέκτονα Charles-Louis Clerisseau, που έχει ως πρότυπο την αρχαία ρωμαϊκή Maison Carre στη Νιμ. Νεοκλασικό είναι και το Πανεπιστήμιο της Βιρτζίνια στη Σαρλοτβίλ (1818). Σημαντικά είναι τα έργα του αγγλικής καταγωγής αρχιτέκτονα Benjamin Latrobe: η Τράπεζα της Πενσυλβάνια στη Φιλαδέλφεια (1798) και ο ρωμαϊκός καθεδρικός ναός στη Βαλτιμόρη (1805-1818).

Το κυβερνητικό μέγαρο της Μασσαχουσέττης στη Βοστόνη είναι σχεδιασμένο (1787-1788) και κτισμένο (1795-1798) από τον Charles Bulfinch, με βάση τα

αγγλικά νεοκλασικά πρότυπα. Οι κυριότεροι εκπρόσωποι της αναβίωσης των ελληνικών προτύπων είναι οι: William Stickland, Rober Mills, Thomas Walter, Ithrel Town. Ο Stickland είναι ο αρχιτέκτονας του Merchants Exchange στη Φιλαδέλφεια (1832-1834). Ο Mills έκτισε πολλά κρατικά κτίρια στην περιοχή της Ουάσιγκτον, ανάμεσα στα οποία το Θησαυροφυλάκιο (1836-1842) και το Patent Office (1836). Σχεδίασε, επίσης το Μνημείο της Ουάσιγκτον στη Βαλτιμόρη (1815-1829)-έναν πελώριο δωρικό κίονα, το πρώτο σε τέτοιο σχήμα μνημείο στην Αμερική.

Ο Walter σχεδίασε το Girard College (1833-1847), σε κορινθιακό ρυθμό. Ο Alexander Jackson Davis ήταν ένας από τους κυριότερους αρχιτέκτονες ελληνικού ρυθμού κατοικιών, ανάμεσα στις οποίες και το Bowers House στο Νορθάμπτον της Μασσαχουσέττης (1825-1826). Πολλές είναι οι ελληνικές κατοικίες στις Β. ΗΠΑ, από τις οποίες εξαιρετα παραδείγματα είναι οι: Belle Grove στη Λουιζιάνα (1857) και Belle Mead κοντά στη Νάσβιλ του Τένεσσου (1853). Αλλά και κατά τον 20. αι. συνεχίστηκε η

κατασκευή δημοσίων κτιρίων με βάση τα ελληνορωμαϊκά πρότυπα. Το δωρικό με λευκό μάρμαρο μνημείο του Λίνκολν στην Ουάσιγκτον, που έγινε από το Henry Bacon, τελείωσε το 1917.

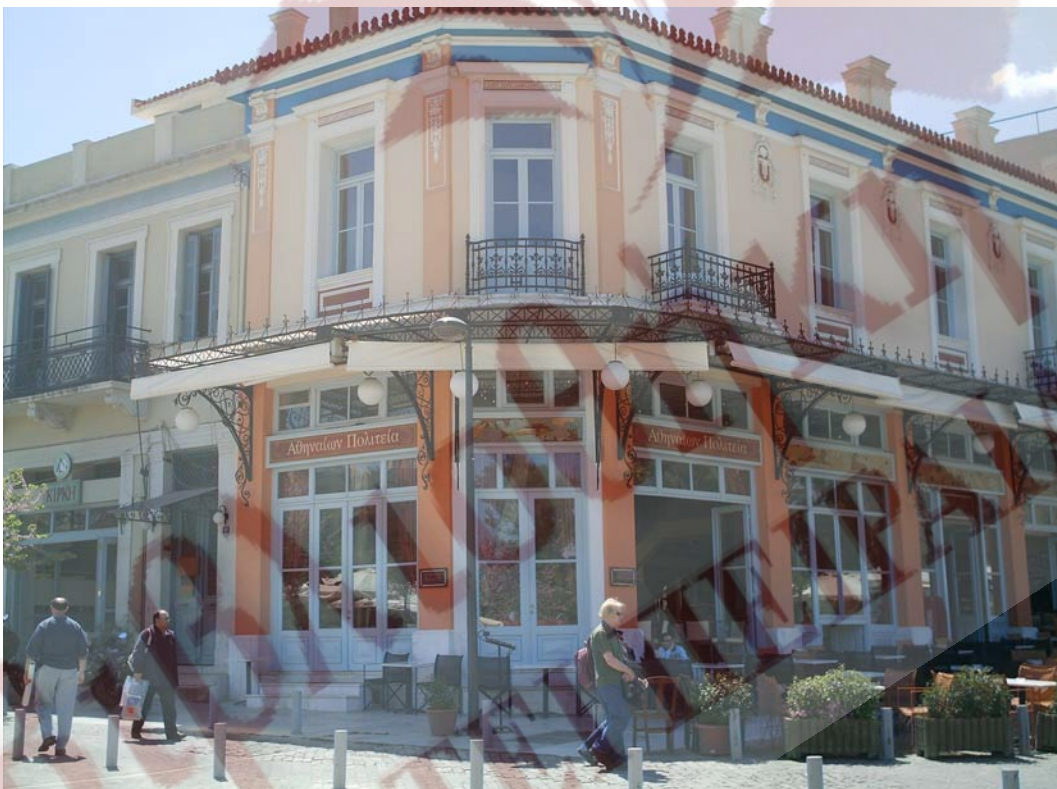
Επίδραση του νεοκλασικισμού σημειώνεται και στη **Λατινική Αμερική**. Έκδηλη είναι η νεοκλασική επίδραση στην Casa de Correos (1770-1792) και στην Casa Gobierno (1776-1792), στην Αβάνα της Κούβας, που αποδίδονται στους αρχιτέκτονες Pedro de Medina και Fernandez Trevejos. Από το 1780, ο νεοκλασικισμός κάνει την εμφάνισή του στο Μεξικό. Από τους κυριότερους νεοκλασικούς αρχιτέκτονες είναι οι: Manuel Tolsa Eduardo Tresguerras και Jose D. Ortiz de Castro. Από τα πιο ξεχωριστά νεοκλασικά παραδείγματα είναι η Escuela de la Minería (1797-1813) στην πόλη του Μεξικού του Τολσά και η Εκκλησία της El Carmen στην Celaya (1803-1807) του Tresguerras. Η νεοκλασική αρχιτεκτονική διαδόθηκε ιδιαίτερα στη Βραζιλία, τη Αργεντινή, την Ουρουγουάη και τη Χιλή. Αρχικά πολλοί από τους σημαντικότερους αρχιτέκτονες ήταν Γάλλοι, όπως οι: Prosper Catelin, στο Μπουένος Άιρες, Auguste-Henri-Victor Grand-jean de Monttegnry, στο Ρίο ντε Ιανέιρο, Francois Brunet de Baines, στο Σαντιάγκο της Χιλής.

III. Η ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ο νεοκλασικισμός στην Ελλάδα ήταν αποτέλεσμα, από τη μία, της ευρωπαϊκής αντίδρασης και, από την άλλη, μιας άμεσης επαφής με τα αρχαία πρότυπα και της τάσης για αναβίωση του αρχαιοελληνικού ιδεώδους, με μίμηση περισσότερο τυπικών εξωτερικών στοιχείων. Η υιοθέτηση της νεοκλασικής κατεύθυνσης στην αρχιτεκτονική συμπίπτει χρονικά με την οικοδόμηση της Αθήνας, ως πρωτεύουσας του ελληνικού κράτους. Σημαντικό ρόλο έπαιξαν οι ξένοι αρχιτέκτονες, οι οποίοι έκαναν τα σχέδια για τα περισσότερα μνημειώδη νεοκλασικά οικοδομήματα της Αθήνας, αλλά και σημαντικοί Έλληνες αρχιτέκτονες που σπούδασαν στην Ευρώπη συντέλεσαν προς την ίδια κατεύθυνση. Οι κυριότεροι Ευρωπαίοι αρχιτέκτονες ήταν οι: Σάουμπερτ, Κλέντσε, Γκαίρτνερ, Τσίλλερ, Σίνκελ, Βάιλερ, οι Δανοί αδελφοί Θεόφιλος και Χριστιανός Χάνσεν και οι Γάλλοι Μπουλανζέ και Τρουμπ, με τάσεις περισσότερο εκλεκτικισμού. Από τους κυριότερους Έλληνες αρχιτέκτονες ήταν ο Σταμάτιος Κλεάνθης (1802-1861), με σπουδές στη Γερμανία, ο Λύσανδρος Καυτατζόγλου (1811-1885), με σπουδές στην Ιταλία, ο Ιω. Λαζαρίκος, ο Ζέζος κ.α.

Οι νεοκλασικοί αρχιτέκτονες χρησιμοποίησαν όλους τους αρχαίους ελληνικούς ρυθμούς και στοιχεία απ'όλες τις εποχές της ελληνικής αρχαιότητας. Κατά το α' μισό του 19. αι. Τα οικοδομήματα παρουσιάζουν μεγαλύτερη ομοιογένεια, ενώ κατά το β' μισό του ίδιου αιώνα κυριαρχεί περισσότερο το στοιχείο της επίδειξης. Στον κεντρικό πυρήνα του πολεοδομικού σχεδίου της Αθήνας δεσπόζει σύνολο από τα μεγάλα νεοκλασικά

κτίρια του Πανεπιστημίου, της Εθνικής Βιβλιοθήκης και της Ακαδημίας-έργα το πρώτο του Χριστιανού Χάνσεν και δυο άλλα του Θεόφιλου Χάνσεν. Ως χαρακτηριστικό τους θεωρείται η αρτιότητα των αναλογιών. Η Ακαδημία ξεχωρίζει κυρίως για το γλυπτικό της διάκοσμο. Το άλλο συγκρότημα του Πολυτεχνείου, αντίθετα, είναι έργο του Έλληνα αρχιτέκτονα Λ. Καυτατζόγλου, που υπήρξε και ο πρώτος του διευθυντής. Από τα άλλα του κύρια έργα στην Αθήνα είναι το παλιότερο Αρσάκειο, οι ναοί της Αγίας Ειρήνης και του Αγίου Κωνσταντίνου και ο ναός του Αγίου Διονυσίου των καθολικών, που το αρχικό του ανήκει στον Κλέντσε.

Το έργο του διακρίνεται για τη λιτότητα των συλλήψεών του. Το Αρχαιολογικό Μουσείο, κοντά στο Πολυτεχνείο, είναι του Μπουλανζέ. Του ίδιου είναι και το κτίριο της παλαιάς Βουλής στην οδό Σταδίου. Το Ζάππειο Μέγαρο είναι των Μπουλανζέ και Χάνσεν. Του Θεοφίλου

Χάνσεν είναι επίσης το Αστεροσκοπείο, ο ναός της Αγγλικανικής Εκκλησίας και το ξενοδοχείο της Μεγάλης Βρετανίας. Τα παλιά ανάκτορα είναι του Γκαίρτνερ. Ο Κλεάνθης, με τάσεις ρομαντισμού, είναι ο αρχιτέκτονας του Μεγάρου της Δούκισσας της Πλακεντίας, του Πύργου της ίδιας στην Πεντέλη, του Βυζαντινού Μουσείου κ.α.

Το Στρατιωτικό Νοσοκομείο Μακρυγιάννη είναι του Βάιλερ. Ο Ερνστ Τσίλλερ (1837-1923), από τους τελευταίους εκπροσώπους του νεοκλασικισμού, με ορισμένες ρομαντικές τάσεις, έκτισε στην Αθήνα τα ανάκτορα στην οδό Ηρώδη του Αττικού, τη Σχολή Ευελπίδων, το Ορφανοτροφείο Χατζηκώστα, που κατεδαφίστηκε το 1963, το Εθνικό Θέατρο, το Ιλίου Μέλαθρο, το Δημοτικό Θέατρο Αθηνών,, που κατεδαφίστηκε το 1938, κ.α. Η Μητρόπολη είναι των Σάουμπερτ και Ζέζου. Η Χρυσοσπηλιώτισσα είναι του Ι. Λαζαρίκου-του ίδιου είναι και ο Άγιος Νικόλαος του Πειραιά.

Εκτός από την Αθήνα και σε ορισμένες επαρχιακές πόλεις υπάρχουν κτίρια με νεοκλασικό χαρακτήρα: Το Δημαρχείο Ερμούπολης του Τσίλλερ, τα Δημοτικά Θέατρα της Πάτρας, της Σύρου, της Ζακύνθου(που καταστράφηκε το 1953) του Τσίλλερ, το Δημοτικό Πειραιά του Λαζαρίκου, ο παλιός ναός του Αγίου Ανδρέα (σχέδιο του Καυτατζόγλου).

Επίδραση του νεοκλασικισμού σημειώθηκε, επίσης, και στις ιδιωτικές κατοικίες στην Αθήνα, αλλά και σε επαρχιακές πόλεις, με τη χρησιμοποίηση ορισμένων αρχιτεκτονικών και διακοσμητικών στοιχείων (πήλινοι, π.χ. ακροκέραμοι). Και ορισμένα ακόμη βιομηχανικά κτίρια έγιναν με βάση τη νεοκλασική αρχιτεκτονική (εργοστάσιο Πουλόπουλου στην Αθήνα).

Η νεοκλασική γλυπτική και ζωγραφική. Από τους πρώτους γλύπτες και ζωγράφους είναι ο Κερκυραίος Πάυλος Προσαλέντης (1784-1837), μαθητής του Κανόβα, που το έργο του αποτελείται από ανδριάντες σε χαλκό και μάρμαρο, προτομές κ.α.

Από τους τυπικότερους και σημαντικότερους εκπροσώπους του νεοκλασικισμού στη γλυπτική είναι ο Λεωνίδας Δρόσης (1843-1884), που το έργο του χαρακτηρίζεται από εσωτερική δύναμη, αίσθηση της ισορροπίας και εκπληκτική τεχνική ωριμότητα. Έργα του είναι τα αετώματα και τα αγάλματα της Ακαδημίας, το Μνημείο Δ. Υψηλάντη, ο ανδριάντας του Βαρβάκη στο Ζάππειο, ο ανδριάντας του Καποδίστρια στην Κέρκυρα, ο <<Βάκχος>>, ο <<Αχιλλεύς>>, η <<Σαπφώ>>. Στην ίδια περίπτωση νεοκλασική κατεύθυνση τοποθετείται και το έργο του Γ. Βιτάλη (1840-1901), το οποίο διακρίνεται για την προσοχή προς τη λεπτομέρεια, την ομοιότητα των χαρακτηριστικών και την απόδοση ταυτόχρονα της έκφρασης. Έργα του είναι οι ανδριάντες του Γλάδσωνα και του Αβέρωφ στην Αθήνα, του Κανάρη στη Σύρο, του Βύρωνα στο Μεσολόγγι κ.α.

Άλλος γλύπτης της ίδιας περιόδου είναι ο Δ. Φιλιππότης (1839-1919), που το έργο του το διακρίνει η συμμετρία. Έργα του είναι << Ο ξυλοθραύστης>>, << Ο θεριστής>>, << Ο μικρός ψαράς>> κ.α. Ο Ι. Βιτσάρης (1844-1892) είναι ο εισηγητής του ρεαλισμού, στον οποίο όμως υπάρχει η πνοή της κλασικής τέχνης. Έργα του είναι τα επιτύμβια <<Δικαιοσύνη>>, η <<Κοιμωμένη>>, ο <<Άγγελος>> κ.α. Ο Ι. Κόσσος (1832-1878) φιλοτέχνησε επίσης πολλούς ανδριάντες και προτομές: του Ρήγα Φεραίου μπροστά στο Πανεπιστήμιο, του Ε. Ζάππα στο

Ζάππειο, τις προτομές του Καποδίστρια και του Ευνάρδου κ.α.

Πολλά έργα άφησε ο Γ. Βρούτος (1843-1909), καθηγητής της Σχολής Καλών Τεχνών. Μερικά από τα έργα του είναι οι ανδριάντες του Κοραή, μπροστά στο Πανεπιστήμιο, του Αβέρωφ, μπροστά στο Παναθηναϊκό Στάδιο, του Δ. Σολωμού, στη Ζάκυνθο, <<Ο έρως θραύων το τόξον του>>, <<Η λουόμενη>> κ.α. Ο Λ.Φιτάλης (1881-1909) έδωσε ανδριάντες, επιτύμβια μνημεία, προτομές: ανδριάντες του Γρηγορίου Ε΄, μπροστά στο Πανεπιστήμιο, του Κανάρη, του Καραϊσκάκη, προτομή του Σολωμού κ.α. Ο Λ. Σώχος (1831-1909) εμπνέεται από τη φύση και την ελληνική αρχαιότητα και οι πλαστικοί του όγκοι παρουσιάζουν επιβλητικότητα. Έργο του είναι ο Θ. Κολοκοτρώνης. Ο Γιαννούλης Χαλεπάς (1854-1938) θεωρείται ο σημαντικότερος Έλληνας γλύπτης του τέλους

του 19. αι. και των πρώτων δεκαετιών του 20. αι. Μαθητής του Δρόση και αργότερα σπουδαστής στην Ακαδημία του Μονάχου, έδωσε ένα έργο διαποτισμένο από ιδεαλισμό, άμεσα επηρεασμένο από το νεοκλασικισμό και συνδεδεμένο με την αρχαία παράδοση. Το χαρακτηρίζει μοναδική εκφραστική δύναμη και ψυχικότητα. Από τα έργα του, η <<Κοιμωμένη>> θεωρείται έργο κλασικής αντίληψης, τη δε μετά το 1918, ύστερα από την έξοδό του από το ψυχιατρείο, θεωρούνται ως τα περισσότερα αντιπροσωπευτικά. Τα κυριότερα, εκτός από την <<Κοιμωμένη>>, είναι η <<Αναπαυομένη>> (1913), η <<Μήδεια>>, ο <<Κυνηγός>>, η <<Σκέψη>> (1933), << Ο Σάτυρος παίζων με τον Έρωτα>>, <<Η φιλόστοργος μήτηρ>> κ.α.

Και η ζωγραφική δέχτηκε την επίδραση του νεοκλασικισμού. Έργα νεοκλασικά θεωρούνται η νωπογραφία της ζωοφόρου του Πανεπιστημίου και οι τοιχογραφίες στην Ακαδημία Αθηνών

Ι.Υ. ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΗ ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΩΝ ΚΤΙΡΙΩΝ- ΤΡΟΠΟΙ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ

Η αναστήλωση και αποκατάσταση κτιρίων εντάσσεται στο γενικότερο πλαίσιο της προστασίας και ανάδειξης των ιστορικών μνημείων και συνόλων. Με τον όρο αναστήλωση κτιρίου εννοείται το σύνολο των τεχνικών και επιστημονικών εργασιών, οι οποίες εγγυώνται μέσα στο πλαίσιο μιας κριτικοαισθητικής μεθοδολογίας τη συνέχεια ενός ιστορικού μνημείου (Dizionario Enciclopedico di Architettura e Urbanistica).

Ο κύριος λόγος που διατηρούνται τα παλαιά κτίρια η και ολόκληροι οικισμοί είναι η μετάβαση και διατήρηση της συλλογικής μνήμης της κοινωνίας. Κάθε αξιόλογο παράδειγμα του παρελθόντος γίνεται η εικονοποίηση της ιστορίας.

Ιστορική αναδρομή. Αν διατρέξει κανείς την ιστορία της αρχιτεκτονικής από την παλαιολιθική εποχή έως τον 20^ο αιώνα, θα παρατηρήσει ότι η έννοια της διατήρησης και προστασίας κτιρίων ήταν απύσαστος τους ιστορικούς χρόνους-αναλογικά δηλαδή έως πολύ πρόσφατα. Όπως αναφέρει ο Violle le Duc: *Ούτε στους αρχαίους Έλληνες ούτε στους Ρωμαίους, ούτε και στο μεσαίωνα υπήρχε η έννοια της διατήρησης στο συλλογικό πιστεύω και τους νόμους.

Αξίζει να προστεθεί ότι αντίστοιχα δεν ήταν διαδεδομένη και η έννοια του μουσείου ή της συλλογής ιστορικών αντικειμένων του παρελθόντος. Η έννοια του συλλέκτη έργων τέχνης ξεκινάει από το Μαικήνα της Ρώμης και συνεχίζεται με τους άρχοντες της Αναγέννησης στην Ιταλία που έπαιρναν υπό την προστασία τους καλλιτέχνες και τους ανέθεταν έργα για προσωπική τους τέρψη. Η έννοια του μουσείου αναπτύχθηκε αργότερα,

αρχής γενομένης από τον 17^ο αιώνα. Ως παράδειγμα μπορεί να αναφερθεί ο Ναπολέων Βοναπάρτης, ο οποίος άνοιξε στον κόσμο του Παρισιού την κλειστή βασιλική συλλογή του Λούβρου. Η αναστήλωση λαμβάνει σώμα και τεκμηριώνεται ως επιστήμη το 19^ο αιώνα, ενώ στοιχεία αυτής είχαν πρωτοεμφανιστεί από την αναγέννηση, περίοδο που επανεκτιμήθηκε ο αρχαίος ελληνικός (κλασικός) πολιτισμός. Αρκεί να σκεφτεί κανείς την παρέμβαση του μεγάλου αρχιτέκτονα Leon Batista Alberti(1404-1472) στο Tempio Malatestiano στο Rimini (1450) Ως παράδειγμα της νοοτροπίας που επικρατούσε μέχρι το 18^ο αιώνα μπορεί να αναφερθεί ότι πολλά από τα σημαντικότερα αρχαία αγάλματα έχουν καταστραφεί σε καμίνια, στα οποία τα έλιωναν με σκοπό τη δημιουργία οικοδομικών υλικών όπως ασβέστη (μαρτυρία Bartoldi) κτλ.

Ευτυχώς σε πολλές περιπτώσεις έχουν διασωθεί τα ρωμαϊκά αντίγραφα τους τα οποία όμως ποτέ δε φτάνουν στην τελειότητα της αρχαίας ελληνικής γλυπτικής. Άλλο παράδειγμα που αποδίδει τη νοοτροπία που επικρατούσε είναι η μερική καταστροφή του ναού του Επικούρειου Απόλλωνα στις Βάσσειες-πιθανότατα έργο του Ικτίνου, αρχιτέκτονα του Παρθενώνα όπου οι χωρικοί της περιοχής κατά το μεσαίωνα ανακάλυψαν ότι οι συνδυασμοί των αρχιτεκτονικών μελών του ναού ήταν από μολύβι, μέταλλο πολύτιμο για αυτούς, δεδομένου ότι το χρησιμοποιούσαν στα γεωργικά εργαλεία, στον οπλισμό κτλ., με αποτέλεσμα τη μερική αποσύνδεση του ναού. Ευτυχώς τα τελευταία χρόνια επιχειρείται η αναστήλωσή του με στατική μελέτη του κ. Μπαϊρακτάρη.

Θεωρίες της αναστήλωσης. Εν συντομία, παρακάτω αναφέρονται οι κυριότερες θεωρίες που

αναπτύχθηκαν κατά το πρώτο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα. Αρχικά θα πρέπει να αναφερθεί ο Γάλλος αρχιτέκτονας E. Violle Le Duc, αναστηλωτής σημαντικών πύργων όπως του Concy καθώς επίσης και του καθεδρικού ναού της Παναγίας του Παρισιού. Συνοπτικά η συνεισφορά του στην αναστηλωτική μεθοδολογία συνίσταται στην εξαντλητική έρευνα και τεκμηρίωση επί τόπου πρὶν από κάθε παρέμβαση. (V. Le Duc, *Entretients sur l'Architecture*, Paris, 1863). Ο J. Ruskin ήταν ένας Άγγλος διανοούμενος που επηρέασε με τις σκέψεις του τις θεωρίες της αναστήλωσης και μπορεί να χαρακτηριστεί ως σκληροπυρηνικός και λάτρης του γοθικού ρυθμού. Πρεσβεύει την αυθεντικότητα της κατασκευής και το ότι το κάθε κτίριο θα πρέπει να ζει όσο μπορεί με τις δικές του δυνάμεις και η μοναδική παρέμβαση θα πρέπει να είναι περιοδική συντήρηση ήπιας μορφής.

Όταν δε η υποβάθμιση έχει φτάσει σε μη αναστρέψιμο σημείο να αφήνεται στην κατάρρευση παρά

στην παρέμβαση που πιθανώς θα το ψευτίσει. Ακόμη δε δέχεται προσθήκες και ξένα στοιχεία ή υλικά. (Ας αναλογιστούμε την κίνηση για την ανακατασκευή του Παλαιού Δημαρχείου του Πειραιά, Ρολόι). Οι απόψεις του είχαν προκαλέσει έντονες συζητήσεις στην εποχή που διατυπώθηκαν στο σημαντικότερο βιβλίο του, *The seven Lamps of architecture*, London 1849. Τέλος, είναι η ιταλική σχολή με εκπρόσωπο τον Camillo Boito, ο οποίος θέτει την τέχνη στην υπηρεσία της αναστηλωτικής επέμβασης. Είναι υπέρ των παρεμβάσεων στα ιστορικά κτίρια αλλά θα πρέπει να γίνονται με διαφορετικά υλικά έτσι ώστε να ξεχωρίζουν. Δε δέχεται τις διορθώσεις και ευθυγραμμίσεις στις στρεβλώσεις που έχει υποστεί το κτίριο από το χρόνο. Ακόμη αναφέρει ότι θα πρέπει να αφήνεται να μιλήσει η αλήθεια του κτιρίου και να μην ωραιοποιείται ή βαρύνεται με στοιχεία που δεν είχε. (C. Boito, *Questioni pratiche di belle arti*, Milano, 1882). Εφάρμοσε τις απόψεις του στην αναστήλωση του Αγίου Μάρκου στη Βενετία. Θα πρέπει να προστεθεί ότι οι απόψεις του C. Boito αποτελούν την κύρια άποψη για τις αναστηλώσεις όπως αυτές διατυπώθηκαν από τη Χάρτα της Βενετίας.

Παρεμβάσεις & αποκαταστάσεις. Παρακάτω εξετάζονται οι τρόποι παρέμβασης σε ιστορικά κτίρια ανάλογα με τη φιλοσοφία αντιμετώπισης και το βαθμό φθοράς του κτιρίου. Πρώτα όμως πρέπει να αναφερθούν τα βασικά εργαλεία παρατήρησης και αποτύπωσης των ιστορικών κτιρίων. Ιστορική ανάλυση. Συλλογή πληροφοριών για την ιστορία του κτιρίου προς αναστήλωση: Χάρτες. Τίτλοι ιδιοκτησίας κτηματολόγιο. Αεροφωτογραφίες (όπου υπάρχουν). Παλιές φωτογραφίες. Μαρτυρίες προσώπων που έχουν βιώσει το συγκεκριμένο κτίριο ή την ευρύτερη περιοχή. Βιβλιογραφία σύγκριση με

αντίστοιχα τυπολογικά ή χρονολογικά κτίρια. Αποτύπωση της υπάρχουσας κατάστασης. Σχεδιαστική αποτύπωση. Χωροστάθμιση. Φωτογραφική αποτύπωση. Φωτογραμμετρία. Αποτύπωση και ανάλυση βλαβών. Καθαρισμός του είδους αυτών.

I. Ελαφρά επέμβαση-ανακαίνιση. Πρέπει να αναφερθεί ότι σ' αυτή την κατηγορία εντάσσονται κτίρια τα οποία βρίσκονται σε σχετικά καλή ή μέτρια κατάσταση. Αυτό σημαίνει ότι δεν παρουσιάζουν δομική και στατική ανεπάρκεια από σεισμό ή από διάβρωση νερών. Κατά κανόνα στην κατηγορία αυτή βρίσκονται κτίρια τα οποία σώζουν τη στέγη τους ανέπαφη. Σ' αυτή την κατάσταση βρίσκονται τα κτίρια που δεν έμειναν για μεγάλο διάστημα ακατοίκητα. Ένα κτίριο που κατοικείται θερμαίνεται και αυτό σημαίνει απουσία υγρασίας και επισκευή μικρών ζημιών. Αντίθετα από ένα νέο κτίριο που ο αρχιτέκτονας εκφράζει τη συνθετική του άποψη σε μία αναστήλωση, θα πρέπει να αφαιρείται ή να υποβιβάζεται η υποκειμενική άποψη και να προσπαθεί να ακολουθήσει το χαρακτήρα και την προσωπικότητα του κτιρίου χωρίς ανατιολόγητες αλλοιώσεις και προσθήκες. Η αρχιτεκτονική αντιμετώπιση σε ένα τέτοιο κτίριο είναι η επαναφορά στην αρχική μορφή τόσο της όψης όσο και του εσωτερικού του. Εδώ θα πρέπει να αναφερθεί ότι ο όρος αναπαλαίωση είναι αδόκιμος και δεν απαντάται στην ελληνική γλώσσα, αποτελεί δηλαδή ένα νεολογισμό. Το κόστος της ανακαίνισης σε μια αντίστοιχη περίπτωση κρατείται χαμηλό. Η χρήση συνήθως προσαρμόζεται στην υπάρχουσα κάτοψη δεδομένου ότι δε γίνονται αφαιρέσεις φερόντων τοιχίων. Σε αυτής της μορφής την αναστήλωση γίνεται εξυγίανση των χώρων υγιεινής και εστίασης δεδομένου ότι σε όποια κατάσταση και να είναι το κτίριο αυτοί οι χώροι ήταν εκ κατασκευής υποβαθμισμένοι κατά

το 19^ο αιώνα. Αυτό σημαίνει υδραυλική εγκατάσταση και προσθήκη εγκατάστασης θέρμανσης. Σε αυτή την περίπτωση το κόστος της αναστήλωσης ανέρχεται σε ποσά γύρω στα 440/m².

- 1.Επισκευή επιχρισμάτων σε τοπικό επίπεδο.
- 2.Εκσυγχρονισμός ηλεκτρολογικής εγκατάστασης.
- 3.Τοποθέτηση θέρμανσης και θερμοσίφωνα αν δεν υπάρχουν.
- 4.Αφαίρεση κάθε πρόσθετου χρονολογικά μεταγενέστερου στοιχείου που αλλοιώνει την εξωτερική όψη.
- 5.Ανακαίνιση των χώρων υγιεινής (π.χ. λουτρά).
  - i.Σύνδεση με δίκτυο αποχέτευσης.
  - ii.Υδραυλική εγκατάσταση και αντικατάσταση.
  - iii.Πλακίδια στο μπάνιο.
  - iv.Είδη υγιεινής.
- 6.Αποκατάσταση κουφωμάτων τοποθέτηση διπλών τζαμιών.
7. Καταπολέμηση υγρασίας εσωτερικά και εξωτερικά.
- 8.Χρωματισμός σύμφωνα με τις αρχικές αποχρώσεις.

II.Φιλολογική αναστήλωση-Πιστή επαναφορά στην αρχική μορφή. Παρέμβαση μεσαίας κλίμακας σ'αυτή την τυπολογία ανήκουν οι παρεμβάσεις σε κτίρια τα οποία βρίσκονταν σε υποβαθμισμένη κατάσταση και οι αρχιτέκτονες προσπάθησαν να τα επαναφέρουν στην αρχική τους μορφή, χωρίς προσθήκες που αλλοιώνουν την όψη και συνήθως χωρίς να γίνεται αλλαγή χρήσης.

Πριν την επέμβαση ένα τέτοιο κτίριο ήταν ερείπιο ή σε υποβαθμισμένη κατάσταση.

Οι πρώτες εργασίες που πρέπει να γίνουν είναι η αποξήλωση της παλιάς στέγης και των ξύλινων δαπέδων όλων των ορόφων. Κατόπιν θα πρέπει να γίνει ενίσχυση του φέροντος οργανισμού με εκτοξευόμενο σκυρόδεμα και τσιμεντενέσεις. Το επόμενο στάδιο είναι η κατασκευή των πλακών των ορόφων από οπλισμένο σκυρόδεμα ή η τοποθέτηση εκ νέου ξύλινων ή σιδερένιων δοκαριών και η επίστρωση ξύλινου δαπέδου. Ακολουθεί αλλαγή όλων των κουφωμάτων. Ακόμη θα πρέπει να γίνει καθαίρεση επιχρισμάτων και τοποθέτηση νέας ηλεκτρονικής και υδραυλικής εγκατάστασης. Κατά τη διάρκεια των επιχρισμάτων θα πρέπει να γίνουν εκ νέου τα τραβηχτά και οι κορνίζες που αποτελούν τα διακοσμητικά στοιχεία της όψης. Σε μια επέμβαση αυτού του είδους δεν μπορούν να αφαιρεθούν τα εσωτερικά φέροντα στοιχεία για λόγους

διαμόρφωσης της κάτοψης. Από επιστημονικής άποψης δεν είναι σωστό, δεδομένου ότι το κτίριο αλλοιώνεται και χάνει την αρχική του ιστορική αξία. Μια επέμβαση αυτού του τύπου παρουσιάζει αυξημένο κόστος, από 735/m² έως και 1030/m². Αναλυτικά οι εργασίες σε μια τέτοια περίπτωση είναι οι παρακάτω:

1. Αφαίρεση επικίνδυνων τοίχων, παλαιάς στέγης, κατεστραμμένων δαπέδων και γενικά καθαρισμός όλων των χώρων και ελάφρυνση του κτιρίου από τα περιττά βάρη.
2. Αποκατάσταση ρηγμάτων στους τοίχους (αποτέλεσμα καθίζησης ή σεισμών, στατική ενίσχυση του κτιρίου).
3. Αντικατάσταση στέγης και τοποθέτηση θερμο-υγρομόνωσης.
4. Επισκευή ή αντικατάσταση δαπέδων.
5. Αντικατάσταση ξύλινων κουφωμάτων με διπλά τζάμια.
6. Ηλεκτρολογικός εξοπλισμός ανάλογα με τη χρήση.
7. Θέρμανση κεντρική ή με κανάλια ανάλογα με τη χρήση.
8. Επαναφορά όψης στην αρχική μορφή, αφαίρεση πρόσθετων στοιχείων.
9. Διαμόρφωση περιβάλλοντος χώρου.
10. Χρωματισμός μετά από ειδική μελέτη.
11. Εξωτερικός φωτισμός ανάδειξης του κτιρίου.

12. Σε περίπτωση που τμήμα του κτιρίου ή και ολόκληρο χρησιμοποιείται για επαγγελματική χρήση (καταστήματα ή γραφεία) θα πρέπει να γίνει μελέτη τοποθέτησης επιγραφών όχι φωτεινών.

III.Ολική παρέμβαση-Αλλαγή χρήσης. Σ' αυτή την τυπολογία επέμβασης παρουσιάζονται κτίρια που ενώ έχουν κατασκευαστεί για κατοικία μετασκευάζονται για να υποδεχθούν νέες χρήσεις, κυρίως επαγγελματικές. Εάν ο προορισμός του κτιρίου είναι να στεγάσει γραφεία, οι παρεμβάσεις που θα γίνουν αποσκοπούν στην προσαρμογή του κελύφους στη σύγχρονη οργάνωση επιχειρήσεων. Αυτό σημαίνει επαύξηση του ηλεκτρολογικού εξοπλισμού σε ασθενή και ισχυρά ρεύματα καθώς και εγκαταστάσεων **H/M** και εφαρμογή καλωδίωσης **UTP** ή και οπτικών ινών. Ακόμη μπορεί να τοποθετηθεί ανελκυστήρας. Από αρχιτεκτονική άποψη, η κάτοψη πρέπει να αντιμετωπιστεί πέρα από το συμβατικό τρόπο με διπλά ύψη (vide), κλίμακες σε διαφορετικά σημεία ανάλογα με την ιεράρχηση των χώρων, με διαφορετικά επίπεδα, υλικά κτλ. Οποιαδήποτε παρέμβαση πρέπει να είναι από υλικά εμφανώς διαφορετικά από τα αρχικά για να μπορεί ο επισκέπτης να αναγνωρίζει την αρχιτεκτονική παρέμβαση από το υφιστάμενο κτίριο. Μια παρέμβαση αυτού του είδους πιστεύεται πως είναι πολύ εποικοδομητική και ενδιαφέρουσα συνθετικά, δεδομένου ότι συνενώνει την παράδοση του παρελθόντος με τις σύγχρονες ανάγκες χωρίς ιδιαίτερους συμβιβασμούς.

V. ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΟΥΣΑΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΥΠΟ ΜΕΛΕΤΗ ΚΤΙΡΙΟΥ.

Με την παρούσα τεχνική έκθεση θα παρουσιάσουμε συνοπτικά το σύνολο των εργασιών που αφορούν τον φερόντα οργανισμό , τοιχοποιία , δαπεδα , κ.λ.π. καθώς , και τις εργασίες που αφορούν τον ηλεκτρολογικό εξοπλισμό , την μηχανολογική εγκατάσταση , την αρχιτεκτονική μελέτη κ.λ.π. καθώς και την γενική κατάσταση του κτιρίου που βρίσκεται στην οδό Αλκιβιαδου 233 στον Πειραια που μελετήθηκε για αλλαγή χρήσης από κατοικία σε κεντρο διασκεδασής .

Οι εργασίες που έγιναν συνολικά σε κάθε οροφο του κτιρίου παραθετονται αναλυτικά παρακατω:

1. ΥΠΟΓΕΙΟ

- κατασκευή νέων χωρισμάτων με οπτολιθοδομή
- νέα επιχρίσματα
- ηλεκτρολογική εγκατάσταση
- μηχανολογική εγκατάσταση
- κατασκευή χώρων υγιεινής
- κατασκευή αποθήκης
- κατασκευή κουζίνας
- αρχιτεκτονική μελέτη
- καταπολέμιση υγρασίας εσωτερικά

2. Ισογειο

- Γκρεμισμα εσωτερικων τοιχων –κατασκευη νεας τοιχοποιιας
- Ηλεκτρολογικη εγκατασταση
- Μηχανολογικη εγκατασταση
- Επιχρισματα
- Κατασκευη χωρου μπαρ
- Κατασκευη πατωματων
- Επισκευη της υπαρχουσας οροφης
- Αντικατασταση κξυλινων κουφωματων με διπλα τζαμια
- Χρωματισμοι
- Τοποθετηση σωληνων εξαερισμου και κλιματισμου

3. 1^{ος} οροφος

- γκρεμισμα εσωτερικων τοιχων –κατασκευη νεας τοιχοποιιας
- ηλεκτρολογικη εγκατασταση
- μηχανολογικη εγκατασταση
- επιχρισματα
- κατασκευη χωρου μπαρ
- κατασκευη πατωματων
- επισκευη της υπαρχουσας οροφης
- αντικατασταση κξυλινων κουφωματων με διπλα τζαμια
- χρωματισμοι
- τοποθετηση σωληνων εξαερισμου και κλιματισμου

4. ταρατσα

- τοποθέτηση θερμο-υγρομονωσης
- κατασκευή υπαιθριου μπαρ
- κατασκευή σιδερενιων σκιαστρων
- κατασκευή στηθεου περιμετρικα της ταρατσας
- τοποθέτηση πλακιδιων
- νεα ηλεκτρολογικη εγκατασταση
- νεα μηχανολογικη εγκατασταση
- τοποθέτηση κλιματισμου εξωτερικων χωρων

5. εξωτερικοι χωροι

- αφαίρεση κάθε προσθετου χρονολογικα μεταγενεστερου στοιχειου που αλοιωνει την εξωτερικη οψη
- επισκευη επιχρισματων σε τοπικο επιπεδο
- καταπολεμιση υγρασιας εξωτερικα
- χρωματισμος συμφωνα με τις αρχικες αποχρωσεις
- αποκατασταση ρηγματων στους τοιχους (αποτελεσμα καθιζησης η σεισμων, στατικη ενισχυση του κτιριου)
- επαναφορα οψης στην αρχικη μορφη
- χρωματισμος μετα απο ειδικη μελετη
- κατασκευή νεα σκαλας και κλιμακοστασιου εξωτερικα του κτιριου
- αλλαγη της κεντρικης εισοδου του κτιριου σε νεα θεση
- διαμορφωση περιβαλλοντος χωρου

VI.ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Βασικός μας στοχος με την εργασία αυτή είναι αρχικά να γνωρισουμε το τροπο σκεψης αναπαλαιωσης νεοκλασσικων κτιριων με τη βοηθεια εξειδικευμενων μηχανικων,καθως επισης και να αποκτησουμε μια μικρη εμπειρια που θα μας βοηθησει στο μελλον.

Ανακεφαλαιωνοντας , ευχαρισουμε το κυριο ΓΕΩΡΓΙΑΝΝΗ ΒΑΣΙΛΕΙΟ υπευθυνου της πτυχιακης μας εργασιας για τη βοηθεια και τις τεχνικες γνωσεις που μας μετεδωσε για την υλοποιηση της ,καθως επισης και οσους συνεβαλαν στην ολοκληρωση αυτης της προσπαθειας.

ΜΕ ΕΚΤΙΜΗΣΗ

Στραβοδημος Παναγιωτης

Στραβοδημος Σωτηριος

Πολυδερας Μιχαλης

